

Ծանուցման տողը՝ 2 դրշ :

40. *Chrysomelidae*

Ազգային, Գրական եւ Քաղաքական

40 *Февраль*

ԹԱՆԻԿ ԳԵՐԱԲԵՐԵԱԼ ԿԱՆՈՆ ԳՈՐԾԻ ՀԱՄԱՐ ԴԻՄԷ

U. n. Stort. G. Zruewunlyh

ՅՈՎՆԱՆ Գ. ՓԱԼԱԳԱՇԵԱՆ

Կ. Պօլիս, Պաճէկ-Գաբու, Բաշ Խան, Թիւ 50.

در مورد لغت و تاریخ و جغرافیه و...

در عین حال، به پیوسته حاکم حاکم شده است و هرگز

«زاعيك» غزندی مدیری یالاقاشیان حوونان

HOVNAN PALACACHIAN

Directeur du journal arménien « Dzaghik »

Rue Bahtché-Kapou, Tach Han, 50

CONSTANTINOPLE

ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ — Գ. ՏԱՐԻ. ԹԻԻ

ଅଧିକ

Գ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1893

ԱՄԵՆԷՆ ԿԱՐԵՒՈՐԸ

Մեր հրապարակագիրը պզուկ էր պարտք կը համարին ամէն օր նորանոյ խնդիրնեց, իրարմէ առաւել կամ նըռաղ կարենոր խնդիրնեք յուզել և գէթ վայրկիսի մը համար անոցմով ըրբաղիյնել միտքերը, Սխալ ըմբռնումն մը, տեղի կամ անտեղի՝ խնդիրնեք յուզելը պարտք և իւր միակ պարտաւորութիւնը համարած է մեր լրագրութիւնը, մանաւանդ մեր «նոր լրագրութիւն» ըսուածը, կը բաւէ որ օրը օրի խնդիր մը յուզուի և ընթերցողը ամէն օր նոր վերնագիր մը տեսնէ թերթի մէջ. հոգ չէ թէ բոլոր յուզուած խնդիրք կարդացուելէ անմիջապէս յետոյ ալ մոռցուին՝ ընտա ապաւորութիւն չը նկով միտքերու վրայ, և կամ վատապաւորութիւն մը միայն թողուն մեքերիտատարդութեան մոքին վրայ և ծառայեն խանդարելու նորա բարոյականը թմրագիրը իւր կարծեցեալ պարտք կատարեց, ընթերցողն ալ՝ ըստ սովորութեան՝ օրուան թերթը կարդալու ծալլել մէկդի դնելու պարտքը կատարեց, և ամէն բան վերջացաւ. կը մնասպասել յաջորդ աւուր թերթին, միևնոյն ձեւակերպութիւնը փոխադարձաբար շարունակելու և գործը միշտ շարունակելի թողելու համար:

Այս է՞նչ սակայն լրագրող թեան պարտա-
քը • խմբագիրը այսպէ՞ս ըմբռնելու ե-
կրենց պաշտօնը , և այսպիսի խմբագ-
րութիւն մը լինելու է՞ զարդացած
հեռատես ընթերցողի մը ալ պահան-
ջածը :

Լրագիրը ըստւածը, մանաւանդ մե
ազգէին համար, միակ կէտ նպատակ
ունենալու է ժողովրդեան միտքը կըր
թել և բարոյականը զօրայնել, հաս
տատուն նկարագրի, զօրաւոր բնաւո
րութեան աէր ընել զայն, Այս նպա
տակին կարող եմք հասնիլ՝ իրարու ե
տեւէ հազար ու մէկ խնդիրներ յուղե
լով և ամէնքն ալ թեթեւօրէն ու հա
րեւանցի ըննել անցնելով և բնաւ տե
ւական հետք մը չթողլով միտքերու
զգացումներու վրայ, Այս նպատակի
կարող եմք հասնիլ նորաձեւի ձեւի տա
լնթեւոյցայ կարգայնելով խմբագրա
կամ աշխատակցայ ոմանց առանձնա

կան կենաց ամենէն վառչութիւն և գայ-
թակղալից դէպքերու նկարագրու-
թիւնն: Վերջապէս կարող եմք այս նը-
պատակին հասնիլ՝ հաղթի ու մէկ այ-
լանդակ սուտեր օրը օրին գարննելով
և ընթերցողաց մեծարելով, երբեմն ալ
այնպիսի անպատկառ ստուծիւններ ու-
րոց ճիշդ հակառակը տեղի ունեցած է
նոյն իսկ իրեն՝ ընթերցող հասարակու-
թեան աչաց առջև:

Ըսէք խնդրեմ, այսպիսի լրագրութեանէ մը առաջնորդութեամբ ժողովուրդ մը ի՞նչպէս չկորսնցնէ իւր տոհմային առաքինութիւնները. Ամէն օր կը գանդատինք թէ մեր մէջ օր ըստ օրէ պակսելու, ջնջուելու վրայ են տոհմային առաքինութիւնները. ի՞նչպէս կ'ուզէք որ չջնջուին, երբ մէկ կողմանէ դպրոցներու մէջ արդէն չկազմուի բարոյական նկարագիր, միւս կողմանէ մնացածն ալ լրագիրը կ'աւրէ կ'ապականէ:

Լրագիրք մը իւր որոշ ուղղութիւնն ունենալու է և որ և է պարագայի մէջ և որ և է պատճառով կամ նկատումով չհզելու չէ իւր ուղղութենէն։ Այն ժամանակ կըթարան մը կը դառնայ ընթերցող հասարակութեան համար և օգտակար ներգործութիւն կ'ունենայ անոր վրայ, — երբ որոշած ուղղութիւնն բանաւոր և իմաստուն հիմանց վրայ դրուած է։ Անգոյն, աննպատակ թերթ մը, որոշ ուղղութիւն չունեցող թերթ մը վատթարագոյն է քան սխալ ճամբու մէջ դրուած լրագիրք մը, վասն զի կը ծառայէ թեթեւութեան վարժեցընելու ժողովուրդը և ապակիանելու անոր բարոյականը, ինչ որ ամենէն խուսափելի բանն է որ և է ժողովրդեան համար։ Աւելի լաւ է որ բոլորովին չը հրատարակուի լրագիրք մը քան հրատարակուի սնդոյն, առանց որոշ ուղղութեան։ Այս մեր հաստատուն համոզումն է։ Դժբաղդարար ունիմք խմբագիրներ որոնք՝ առանց քաջուելու՝ հրատարակաւ և իրենց յայտնի ստորագրութեան ներքեւ յայտարարած են թէ, սկզբունք, ուղղութիւն, և այլն, ըսուած բաներն իրենք չունին ամենեւին, և օրըն օրին կը գործեն ու կը գրեն օրուան ներգործութեան կամ ինդրոյն բնութեան ու պարագայից պահանջման համեմատ։ Եյս բառերով յայտարար

րած են իրենց սկզբունք, ուղղութիւն
չունենալը, հասկնցնելու համար թէ ի-
րենք օրն օրին կը գործեն ու կը գրեն՝
ինչպէս որ իրենց անձնական շահը պա-
հանջէ, հովն ինչպէս որ վաշէ։ Այս հոգ-
ւով գործող խմբագիրն կարող է՝ ժողո-
վրդի համար առաջնորդը լինել, բարւոք
ազդեցութիւն ունենալ ժողովրդի ան-
մոռին ու հոգւոյն վրայ։

Պիտի առարկեն մեզ մեր խմբագիրք ,
և թէ ոչ հրապարակաւ , գէթ իրենք ի-
րենց , թէ որոշ ուղղութիւն ունեցող
լրագիր մը՝ ընթերցողաց որոշ դասա-
կարգ մը միայն կրնայ ունենալ և ոպա
ռուով այնքան մեծ չլինիր , մինչդեռ
անգոյն լրագիր մը՝ ամէն դասակարգի ,
ամէն խնդրի , ամէն ճաշակի տէր մար-
դոցմէ կը կարգացուի և կրնայ ա-
ւելի հաստ թաքեր լինիլ և ապրիլ , Շատ
անխիղճ լինելու է խմբագիր մը՝ այո-
պէս մտածելու համար , եթէ լոկ ապ-
րուստի մը համար է որ ընդգրկած են
խմբագրական ասպարէզը , և քանի մը
թերթ աւելի ծախսելով այդ ապրուստը
գտնելու համար է որ խմբագրի քան
պարտաստութիւնն անտես կ'ընեն ,
կրնան փոխել իրենց արհեստը և որ և
է ասպարէզի մէջ ճարել իրենց հացը .
գործ ալ կարող են գտնել իբրեւ ուսեալ
երիտասարդներ . իսկ եթէ խմբագրու-
թեան ասպարէզը ընդգրկած են օգ-
տակար ծառայութիւններ մատուցանե-
լու մտադրութեամբ , ունենալու են ի-
րենց պարտուց գիտակցութիւնը , և ի-
րենց հացի խնդրոյն զոհելու չեն ժողո-
վըրդեան բարոյականը :

Մեր ուսումնական, զարգացած երիտասարդաց համար ահա՛ խորհրդածութեան նիւթ ընելու կարեւոր խնդիր մը, ամենէն կարեւոր խնդիրը։ Պարզ, անուս ժողովուրդը չէ կարող շատ բան հասկնալ այս դիտողութիւններէն, բայց ուսումնական, զարգացած երիտասարդք պէտք է որ հասկընան։ Արդէն այս տողերն այս վերջնոց համար կը գրեմք, վասն զի մեր միտքը անուս ժողովրդեան կամ յուր, թեթեւ կրթութիւն ունող երիտասարդաց հասկընելու համար՝ հարկ պիտի լինէր շատ աւելի մանրամասնութեանց մէջ մտնել, շատ աւելի երկայն գրել, ինչ որ չեմք կարող։

ՔԱՆԱՅԱԿԱՆ ԶԵՌՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ՕՒՆՐՈՒՍՍԱԿԷՄ

Բնիկ Զմիւռնացի կիսասարկաւագ Տրց. Պետրոս Ասլանեան 92 տարւոյ նոյնմբերի մէջերը իւր բարեպաշտուհի ծնողին հետ Ս. քաղաքս գալով, կրկին հոգեւոր նպատակաց ծառայած եղաւ. այսինքն, թէ՛ ուխտ մը կատարեց Տնօրինական Ս. տեղեաց և թէ՛ նոյն սրբավայրից մէջ քահանայական Ս. կոչումն ընդունելու բաղկին արժանացաւ:

Ամեն. Սրբազան Պատրիարք Հայրն մեր Տրց. Պետրոսի Զմիւռնիոյ առաջնորդէն ու կրօնական ժողովէն ունեցած թղթերը օրինաւոր նկատելով, քահանայական ձեռնադրութիւնը յանձնարարեց կատարել իւր փոխանորդ Գեր. Տ. Երեմիա Սրբազան Արք. Եպիսկոպոսին. նորին Սրբազանութիւնը ամսոյս 11ին Ս. Հրեշտակապետի վանուց համանուն եկեղեցւոյն մէջ Տրց. Պետրոսին Աւագ-Սարկաւագութեան աստիճան տալով՝ նոյն երեկոյն քահանայական կոչումն ևս ըրաւ ի նոյն եկեղեցւոյ. իսկ Տեառն մերոյ անուանակոչութեան օրը ի Ս. Յարութիւն Գրիգորոսի Հնորձարուղի գերեզմանին վերայ Երեմիա Սրբազան ինքըն ժամարար լինելով, անդ՝ միջազգային ոյգ սրբավայրին առաջ ի ներկայութեան յոգնախուռն մերտցն ժողովրդեան և օտար ազգաց՝ մեծաւ հանդիսիւ քահանայ ձեռնադրեց զՏրց. Պետրոսն, աւուր խորհրդոյն համեմատ անուանելով զնա Տէր Մկրտիչ:

Նորապսակ Տ. Մկրտիչ մօտ 40 տարւոյ միջահասակ, բարեհաս, ժիր, ընտիր մի անձնաւորութիւն է. արդէն ծանօթ է բազմաց 73 թուականէն ի վեր ի Պոլիս, ի Պօնտոս և այլ տեղեր վարած ուսուցչական պաշտօններով. Տ. Մկրտիչ, ամենէն աւելի հմուտ է եկեղեցական երաժշտութեան և իւր գեղգեղուն սիրուն ձայնովը ամէն ուրեք մեծ համբաւ և ընդունելութիւն գտած է. վերջապէս ուրախութիւն է մեղ ըսել թէ՛ Տ. Մկրտիչ իւր բարեմասնութիւններով և բաւականին գիտութեամբը, նաև ընտիր ձերբերովն Հայ քահանայից դասուն պատուաւեր մի անգամ է այլ ևս:

Տ. Մկրտիչ, իւր քառասունօրեայ Սրբութեան օրերը մինչեւ մեծի պահոց երրորդ շաբթուն հաղիւ աւարտելով, յետ այնորիկ իւր քահանայական ուխտերն ևս պիտի կատարէ ի վերայ Ս. տեղեաց նախընծայ պատարագներովը, յետ Ս. Զատիկին ալ կը վերադառնայ ի հայրենիա՝ իւր պսակեալ եկեղեցւոյն պաշտամանը սկսելու:

Այժմ կը մտղթեմք, զի Տէր Աստուած «մշակ առանց ամօթոյ» արասցէ զնա:

Ս. Եւմ. 16
Յունիս 1893

Դ. Վ. Յ.

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ՀԱՅՈՑ ԿԵԱՆՔԷՆ

Ի ՍԻՄՖԵՐՈՊՈԼ, նոյ. 30ին հոգեհանգիստ կատարուեր է ազգային դպրոցի բարերար Մերկերիոս Մամեանցի գերեզմանի վրայ, որ կը գտնուի եկեղեցւոյ բակը. հոգեհանգստէն յետոյ, հոգեւորական դասը զգեստաւորուած, հոգարարձուաց, ուսուցչաց և աշակերտաց հետ ի միասին մտեր է դպրոցին դահլիճը, որու մէջ պատին մէջ զետեղուած է եղբոր ոսկեղօծ տառերով մարմարեայ գեղեցիկ արձանաքար մը, որով տեղւոյն Հայ հասարակութիւնը կը յատկապէս լուսահոգի Մ. Մամեանցի յիշատակը. Հանգուցեալը, որ 1873 ին վախճանած է, ի մէջ այլոց Սիմֆերոպոլի դպրոցին նախորդ է եղբոր 23400 ռուբլի, որու տակաւ 20 տարիէ ի վեր ուսում կ'առնան 40 Հայ չքաւոր տղայք. Դահլիճին մէջ, օրհնութիւնէն յետոյ, պարագային յարմար ճառեր արտասանուեր են:

Ի ԹԻՖԼԻՍ, յուն. 16ին Խոջիմանքի մէջ հոգին յանձնուեր է Բարթողիմէոս Հասան-Չալալեանցի մարմինը. Յուդարկաւորութեան մասնակցեր է բազմաթիւ ժողովուրդ. Հանգուցեալը Ս. Կարապետի միաբան Պօղոս քահանայի օրդին էր. կրթութիւնն առած էր Ներսէսեան դպրանոցի մէջ՝ երջանկայիշատակ հիմնադրի օրով. Դպրանոցին շրջանն աւարտելէն անմիջապէս յետոյ՝ նոյն դպրանոցի մէջ կը նշանակուի ուսուցիչ, վերակայու և ապա քարտուղար, և այս վերջին պաշտօնի մէջ կը կնքէ իւր մահականացուն:

Ինչպէս Նոյ-Դոյ ևս կը գիտէ, Հայոց կեանքի մէջ հազարադիւտ երեւոյթ է որ մարդ մը 42 տարի անընդհատ ծառայած լինի ազգային հաստատութեան մը մէջ. Ներսէսեան դպրոցի մէջ փոփոխութիւններ չատ եղած են, բոլոր հանգուցեալը մինչեւ 62 տարեկան հասակը մնայել է մեկնոյն տեղը, բան մը որ կըսէ Նոյ-Դոյ — անժխտելի ապացոյց է նորա համեստ և տեղուն բնավորութեան:

Ներսէսեան դպրանոցի Հոգարարձութիւնը, ի պատիւ հանգուցելոյն, որոշեր է. Ա. 250 ռուբլի յատկայեւ թաղման համար, Բ. աշակերտներն արձակել թաղման օրը, Գ. հանգուցելոյն այրւոյն 300 ռուբլի թոշակ վճարել ցմահ:

Հանգիստ հանգուցելոյն ոսկերաց և պատիւ Դպրանոցի Հոգարարձութեան:

Ի Ս. ԷՋՄԻՍՄԻՆ, 1892 յունուարէն մինչեւ նոյեմբերի վերջ, 11 ամսուան մէջ 36000 ռուբլի ծախսուեր է միաբանաց սենեակներու շինութեան համար. եւ շինութիւնը գեւռ չէ վերջացած, ու կը շարունակուի ծախսել:

Կը յիշեն մեր ընթերցողք թէ 1892 ի սկիզբները Սինոդը աշխարհական ծախսարարներ կարգեց վանքին համար,

3000 ռուբլի թոշակով. Այժմ այդ ծախսարարք արձակուեր են իրենց պաշտօնէն, բնականաբար իրենց հետ տանելով իրենց համար եղած ծախսերու գումարը՝ որ «յետ չի ստացուիլ», ինչպէս գիտել կուտայ Նոյ-Դոյ:

ՎԱՂԱՐՇԱՊԱՏԷՆ Նոյ-Դոյն կը գրեն. — Վաղարշապատում գողութիւններ են երեւում. գեղտմիւսր ամառի սկզբներում երեք աւաղակներ վանքի հիւրատան դրանը երկեցան՝ միմեկի վրայ են պրծնում. Շողակաթի վանահայր Թադէոս վարդապետի վրայ՝ Վարդապետն իւր վերջին կողէկը, ինն մանկիւն տալով, հաղիւ աղատում է սպանուելուց. Այս գէպերց մի քանի օր յետոյ աւաղակները մանում են վանքի ծառաներից մէկի սենեակը, չարդում են նրա արկղը և այնտեղից հանում են 1500 ռուբլի փող. Այդ գումարը մի քանի ծառայեցի է պատկանում որ յանձնած են եղել իրենց հաւատարմին՝ պահելու. Սրանից էլ յետոյ փորձ եղաւ կողպտել Դայիանէ վանքի վանահայր Դրիդոր վարդապետին. Աւաղակները լուսամուտը քանդելով ներս մտնում են. զարթնում է ծառան, օգնութիւն է կանչում, վիրաւորում են ծառային և դուրս փախչում:

ՅՕԳՇԱՆԷՆ յուն. 9ին կը գրեն մեզ. — Ի Բանջօ բնակող մեծահարուստ վաճառական Սիմոն աղա Պողոսան անցեալ շաբաթ կնքելով իւր մահկանացուն, մարմինը հոս փոխադրուեցաւ. Իւր կըրօրորդին՝ եղբարք Պողոսան՝ մեծ չքով կատարեցին յուղարկաւորութեան հանդէս, ըստ հանգուցելոյն կտակին. Դամբանական խօսեցան Հոգարարձութեան մէջ անդամը հայերէն և վահրամ էֆ. Մամիկոնեան դադլիերէն. Հանգուցեալը 2000 ֆրանք կտակած է տեղւոյս Ս. Աստուածածնոյ եկեղեցւոյն:

ԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԽԱՌԻ ժՈՂՈՎ. նկատելով որ Պայաղիտի Առաջնորդ Գեր. Յովհաննէս եպիսկոպոս ծերութեան պատճառաւ անկարող եղած է առաջնորդական պաշտօնի հոգերը տանելու, նոյն վիճակին առաջնորդական փոխանորդ կարգեց զԳեր. Արքաճամ եպիս. Մամիկոնեան. — Վաղարայ վանուց մնայուն տեսուչ կարգեց զՏ. Դոնիկէ վարդապետ. — Դոնահակութեան գիր մը ուղղել որոշեց Սմբէկայի Հայոց Հոգեւոր Հովիւ Գեր. Յովհաննէ վարդ. Սարաճեանի և եկեղեցւոյ նախորդ ու արդի հոգարարձութեանց, գնահատելով նոյա աշխատութիւնը զոր ի դորձ դրած էին եկեղեցւոյ կառուցման համար. — Վաւերացուց Ազգ. Հիւանդանոցի ներքին վարչութիւնն աւելի կանոնաւորելու նպատարով:

տակաւ Հոգարարձութեան կողմանէ ծրագրուած կանոնադիրը, գործողութիւնն յանձնարարելով Հոգարարձութեան: — Մերժեց Հիւանդանոցի Հոգարարձութեան անդամներէն Ալն. Յակոբեան Միքայէլ և Կիւմիշիւրեան Տիգրան Էֆէնտիներու հրաժարականը:

— Շիքակոյի Արուեստահանդիւնին մէջ 1893 սկստեմբերին գումարելի Տիգրանիւն Կրօնային Համաժողովոյ՝ ի դիմաց Հոյաստանեայց եկեղեցւոյ մասնակցելու հրաւիրուած են նաև, ինչպէս Ս. Պատրիարք Հայրը, նոյնպէս և Մուրատեանց Ամեն. Տ. Մեղիսեպեղ Սըրբաղան: Ս. Պատրիարք Հայրն ի հարկէ չէ կարող անձամբ ներկայանալ Համաժողովոյն, բայց Մուրատեանց Սըրբաղան ամէն յարմարութիւն ունի ամենաարժանաւոր և ամենապատուաւոր կերպով ներկայացնելու Հայոց Առաքելական ուղղափառ Ս. Եկեղեցին և աշխարհի ծանօթացնելու մեր կրօնի սկզբունքն ու դաւանանքն և մեր եկեղեցւոյն կազմակերպութիւնն ու պատմութիւնն, հանդերձ առհասկէն յարակից ծանօթութեամբ: Համաժողովոյ հրաւերն անշուշտ լուրջ ուշադրութեան պիտի արժանանայ Պատրիարքարանի մէջ և զարժանք պիտի տնօրինուի:

— Ազգ. Պատրիարքարանի վերաշինութիւնը պիտի սկսի՝ կ'ըսուի՝ յառաջիկայ մարտ ամսոյ սկիզբն և նոյն թուականին Պատրիարքարանի գիւանները պիտի փոխադրուին Ղալաթիոյ Խորհրդարանը:

— Ի Պաղտատ, վիճակին հանգուցեալ առաջնորդական տեղապահ Տէր Միսրովպ աւագ քահանայի տարեկան հոգևհանգիստը կատարուել է դեկտ. 13 ին, և այս առթիւ քաղաքին ազգատաց ճոխ սեղան մը տուել է հանգուցելոյն եղբայրը Մկրտիչ Էֆ. Գ. Գոյում՝ ճուպաչեան:

— Այգազովուքի յունվ. 9 ին Նիւ-Եօքքէն մեկնել է ի Ֆրանսա, Ռուսիա վերադառնալու համար: Մեծանուն ծովանկարիչն Ամերիկայի մէջ երեք շաբաթուան միջոցին իւր նկարած 14 ծովանկարները վաճառել է 35000 տուրքի, այսինքն 7000 անգլ. ոսկւոյ:

— Կոյս. իրատէի մը համաձայն, Գումբարուի ու չրջակայ թաղերու 448 տնուոր աղքատաց բաշխուեցաւ 11200 օխա ձածուխ, 45 հատ վերմակ, 50 հատ խորդա և 40 զոյգ գուլպա:

— Պ. Վահրամ՝ Սվաճեան Նուագահանգէս մը պիտի տայ վաղը ժամը 7 ու կէսին ի Բերա, Թէվիթիայի որահին մէջ, աշակցութեամբ Պ. Բօլ Լանկէի և այլ ծանօթ արուեստագիտաց:

— Տնտեսական խորհուրդը երեքշաբթի օր Կեսարիոյ Մանճըսըն գիւղի հողադործական ընկերութեան խնդիրը վերադարձնելով ինքեան առաւ ինքերկայութեան Կեսարիոյ Առաջնորդ Գեր. Տրդատ վարդապետի, որ յատկապէս

հրաւիրուած էր, և որոշեց պէտք եղածը անդէկագրել Վարչութեան: Խորհուրդը՝ Կեսարիոյ հանգուցեալ առաջնորդ Տ. Եղիա Կալսկոպոսի կտակային խնդրոյն համար հարկ եղած խորհրդակցութիւններն ալ կատարեց Գեր. Տրդատ վարդապետի հետ, և կարեւորը տնօրինեց:

— Մինաս Էֆ. Մալեան ի մօտոյ Նիկովիդիա պիտի երթայ, Ռուսիոյ Խորհրդոյ կողմանէ տեղւոյն Ազգ. վարժարանաց վիճակը քննելու համար:

— Պաղտատի Պատր. փոխանորդ Գեր. Արիստակէս Կալիս. Գերձակեան թէև ի Տիարպէթի կատարել տուել է Առաջնորդի ընտրութիւնը, բայց պիտի մնայ հոն՝ մինչև որ ընտրութեան անդէկագրող Պատրիարքարան հասնի և Առաջնորդը հաստատուի:

— Գոնեայի Գարաման գաւառակի մէջ Հայ երիտասարդ մը Յոյն աղջկան մը հետ ամուսնացել է Հայ եկեղեցւոյ պսակով: Տեղւոյն Յոյն մետրապոլիտան այս խառն ամուսնութեան համար դիտողութիւն բրած լինելով, բանակցութիւնը կատարուին մեր և Յունաց Պատրիարքարանի միջեւ:

— Ունճեան Վսեմ. կղերքը 5000 քաշ ձածուխ բաշխելին ի Գաղղիւղ ամէն ազգի աղքատաց անխտիր:

Ա Յ Լ Ե Ի Ա Յ Լ Բ

Դրամական վնասդուլ. — Վաչինթօնի ներկայացուցչաց դիւանէն խնդրուած է որ 1893 օգոստ. 3ին ի Չիքակօ միջադպային դրամական վնասժողով մը գումարուի, նպատակ ունենալով տիեզերական դրամի մը պատրաստութիւնն, որ միակ պիտի լինի իւր ծանրութեամբ, խառնուրդով և արժէքով: Նաև միջադպային համաձայնութեամբ զին մը պիտի որոշուի արծաթին՝ բաղդատմամբ ոսկւոյն: Այս մասին՝ ներկայացող կառավարութեանց հաճութիւնը պիտի ստացուի:

Մաւախդի անքեւ ընել. — Պ. Ճօնսըն, Ամերիկայի ֆիթթսպիլի քաղաքէն, կը յաւակնի ճար մը գտած լինել ընդդէմ մաւախուղի. այս ճշմարիտ բարիքն ևս ելնկտրականութեան գործածմամբ յառաջ պիտի գայ. մաւախուղը՝ ճնշմամբ չրոյ, այսինքն անձրեւի կը փոխուի: Ի Սանտի-Հուր և Պօթօնի նուահանգստին մէջ կատարուած փորձեր յաջողութիւն ունեցած են: Միայն Լոնտոնի ընակիչք պէտք չէ ուրախանան այս մասին: Պ. Ճօնսըն կ'ըսէ թէ մօտաւոր ապագայի մը մէջ, չոգենաւ մը չը պիտի նաւարկէ առանց այս գործիքէն մի հատ ունենալու, որով ծովու վրայ մաւախուղի արկածներէն պիտի կրնայ ազատ լինիլ:

Մահ-Սանդիստ. — 1889ի արուեստ-

տահանդէսին մէջ հանուրին դարմանքը գրաւած էր այն մուրճ-սանդիստներ որուն ծանրութիւնը 100 թօնօ էր: Չիքակօյի այցելուք պիտի տեսնեն մի ուրիշն որ 27 միթր բարձրութիւն և 125 թօնօ ծանրութիւն ունի:

Առաջին Բնագ. — Առաջին անգամ լինելով Մօլէնշարի քաղաքացւոց պատմագիրն՝ Երեսելին Շանթֆլէօրի՝ խորհած է հետեւեալ միջոցն, օրիորդի մը ձեռքն խնդրելու համար: Նա աղջկան գրեց. «Օրիորդ, եթէ կը հաւատար, ինչպէս կ'ըսեն, թէ ամուրի մը կը նմանի մկրատի մը կէսին, որ առանց իւր միւս մասին ոչինչ կարող է ընել, ես իմ ջանքերն ձեզ կը մատուցանեմ, որպէս զի կարելի եղածին չափ լաւ կարենանք կտրել կենաց կերպաւը»: — Օրիորդը պատասխանեց մկրատ մը զըրկելով, և քիչ վերջ ամուսնութիւնը կատարուեցաւ:

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ի ֆալէշ, վերաքննիչ Ատեանն իւր վճիռն արձակեց Բանամայի դատին նըկատմամբ: Ծերունին Ֆերտինան տը Լէսէթա և որդին Շարլ տը Լէսէթա հընդամեայ բանտարկութեան և 3000 ականֆր. տուգանքի, վարչական խորհրդոյ անդամներէն Ֆոնդան և Բոթիւ երկամեայ բանտարկութեան և 3000 ականֆր. տուգանքի դատապարտեցան, խարդախութեան և վստահութեան զեղծման յանցանք: Էյֆէլ երկամեայ բանտարկութեան և 20000 ֆր. տուգանքի դատապարտեցաւ՝ վստահութեան զեղծման համար:

Շ. տը Լէսէթա (որդի), Ֆոնդան և Բոթիւ վճառելի առեւին դիմեցին: Երեսվոխան մը պիտի խնդրէ հզօր երեսի. ժողովէն որ յատուկ ծրագրով մը ներումն չնորհուի ծերունի Լէսէթայի: Սա հիւանդ է և եղածներէն ամենեւին տեղեկութիւն չունի:

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Յաւել Դեպ մը պատահեցաւ ի Պալի-Փաշա՝ չորեքշաբթի օրը ժամը 9 ին: Յակոբ Էֆ. Խիւպէսէրեանի կողակից քսանամեայ տիկին Փոլինէ, իւր սենեկի ազակիները սրբելու համար պատուհանէն դուրս ելած և հոն լաթ փռելու ծառայող խոշոր գամը բռնած ժամանակ, յանկարծ գամը կը փրթի և խեղճ կ'ընէ երեք յարկէ վար խնաւով, գլուխը կը ջախջախի և նոյն վայրկեան կը մեռնի:

— Այսին կուտակալութիւնը, կայս. իրատէի մը համաձայն, 20000 քիլէ ցորեն զրկած է Պէնկաղէի սովիւրց:

ԱԶԳԱՐՆԱԿՈՒԹԻՒՆՔ

ՄԱՐԶՈՒԱՆՈՒ

Գաղաքիս աղագրեակութիւնը կը կազմեն թուրք, Հայ և Յոյն տարերք: Թուրք կը հաշուին իբր 2000 տուն, Հայք 1000, Յոյնք հազիւ 150 տուն և այլադաւան Հայք իբր 200 տուն:

Թուրք տարրը հեղահամայնք և մարդասէր բնասորութիւն մ'ունենալով, ընդհանրապէս սիրով կը կենակցի իւր քրիստոնէայ հայրենակցաց հետ: սոքա թէեւ ուսմանը և արհեստ ուսանելու անտարբեր էին, բայց 5-8 տարիներէ հետէ սկսան մեծ կարեւորութիւն և զարկ տալ իրենանց վարժարանաց: Ունին ընտանիք վարժարան մը և 15 է տեղի նախնական կրթարաններ: տարւոյս մէջ իգական սեռի վարժարան մ'ալ բացին, որ կարգապահ վիճակ մ'ունին կրտսի: Իրաւամբ գովութեան արժանի է մեր թուրք հայրենակցաց այսչափ ուղ միջոցի մէջ յատկապէս յառաջագիւտութեան առած քայլն:

ՀԱՅՔ. — Հայք կը հաշուին 1000 տուն, ունին միակ եկեղեցի մը քաղաքին կենդրոնը և ամենէն յարգի վայրը Ս. Աստուածածին անուամբ: Կառուցեալ է երջանկայիշատակ Յակոբոս պատրիարքի շանիք, արդեամբ Տեղեւոյ բարեպաշտ աղագայնոց, Պոլսոյ Մայր Եկեղեցւոյ վրայ յատակաձեւեալ, նոյնչափ ևս ընդարձակ և հոյաշէն: սրանչիլի է մանաւանդ աւագ խորանի խաչկալը և ի պըշակի քանդակեալ նկարները, գործք Սեբաստացի հմուտ ճարտարագործաց:

Առանձին արժան կը համարիմ գնել Ս. Եկեղեցւոյս աւագ դրան ճակատը գրուած յիշատակագրոյն օրինակը:

«Սկիւեայ յամի տեսնմ 1833
եւ հայոց ՌՄՁԹ օգոստոս իմ»

- «Հարսն եմ աննկն, տաճար մեր բանին»
- «Դեղ զուարճալի, ի յիս տեսնին»
- «Զոյգ ընդ զոյգ դրանք, մատուներ չորեքին»
- «Դեղապանժ յօրինեն, գիծձե գլխովին»
- «Անխնջ ջանք երկանց, Յակոբոս գլխին»
- «Տուրք և աշխատանք, տեղեւոյ հայ աղգին»
- «Զայս գործ մեծածախ, վերականգնեցին»
- «Որոց յերկուս կեանս, բարիս հասունցին»
- «Եւ ասարտեայ 1835 եւ հայոց ՌՄՁԹ սեպ. 8»

Ունին երկուս վարժարան կից Եկեղեցւոյ, կառուցեալ դէմ առ դէմ իւրեւ երկօրէին հարադասք, Ս. Սահակեան և Ս. Հովսէփեան անուամբ, երկուքն ալ փառաւոր և հոյաշէն, առաջինն 1860 ին և երկրորդն 1890 ին հիմնեալ:

Արական սեռի վարժարանը ունի 400 ի մօտ ուսանող 9 ուսուցչօք: բա-

րեկարգ վիճակ մ'ունի բարձրագոյն նախակրթարանի ծրագրով, բայց ցաւով է ըսել թէ՛ ամէն կարգի անձանց աղայք հազիւ իրենց մանկական տիպ աւարտը կը հասնին, և ահա ծնողք կը հանեն զանոնք վարժարանէն և արհեստի կուտան, չթողլով որ կանոնաւոր շրջան բոլորէն, սա ավարտ նախապաշարմամբ թէ մեր զատկունք տէրաւէր կամ վարժապետ չգլխալ լինին, որով ծանրապէս կը վնասեն ոչ միայն իւրեանց զաւակաց, այլ և վարժարանի համայն ուսանողութեան: այսու դատաւոր տարեգլխոյն մեծամեծ դժուարութեանց կը բաղխին կարգերու պակասած աշակերտաց թիւը լրացնելու մասին: ահա՛ այս գլխաւոր պատճառաւ ի գաւառս Աղդ. վարժարանք տարագլխին կը լինին: Գեւ. ի մեղ առաւել կարգ չէ անցած սա անհերքելի ճշմարտութիւնն թէ՛ «արհեստ մը, որ աղեւտին ձեռքը անշահարէր է, արդիւնաբեր և շահաւէտ կը դառնայ ի ձեռս գլխոյն»: ոչ ապաքէն մեր աղեւտութիւնն է գլխաւոր պատճառ որ մեր առեւտրական գործառնութիւնը սահմանափակ կը լինին, և ձեռարուեստից և երկրագործութեան արտադրութիւնք գոյն ինչ շահ կը թողուն: Որովք տակաւ բարեկեցիկ վիճակ մ'ունին և բազումք իւրեանց կեանքը կ'անցունեն մարառելով շարունակ ընդդէմ կարօտութեան: այն ակտը իրողութիւններն հետազոտել մեր նպատակէն դուրս լինելով, անցնիմք մեր բնարանին:

Իգական սեռի վարժարանը ունի երեք ուսուցչուհի և 100 ի չափ ուսանողուհի, բաւական բարեկարգ է և ըստ տեղական պիտոյից՝ կարելի և ձեռագործի դասեր ևս կ'առնուին:

Հառնական Հայք 40 տուն կը կազմեն, ունին եկեղեցի մը և երկու գըղբոց, բոլորովին ճիգով իմ կրօնաւորաց աղգեցութեան ենթարկեալ: սոքա թուով եօթն են և ութ տարիէ ի վեր հաստատուած: ի սկզբան ըստ սովորութեան իւրեանց՝ թէեւ անարժաթ բժըշկութեամբ, ճրի գեղատուութեամբ և այլ միջոցներով պահ մը փորձնցին յառաջ տանիլ իրենց գործը, բայց չյաջողեցան: ուրախալի է ըսել թէ՛ այլ ևս հրապուրել ձեռքէ, խոստումներէ շլացող ժողովուրդ չէ մնացած ի դաւառըս, բայց և այնպէս տատանօր պարտաւոր եմ ցաւօք սրտի պարզիլ միտք իտր իրողութիւն թէ, հանդէպ Աղդ. երկուս վարժարանաց — որք կարող են լիովին մեր պէտքերը գոհացնել — այսօր 120 ի մօտ աշակերտք ճիգով իմաց, և 250 ի մօտ մանկուհիք Լատին Մաթեմատիկ վարժարանը կը յաճախեն, ուր յառաջ քան ուսանելոյ մայրենի բարբառ և հայկական աղօթս, կ'ուսանին Գաղ. ընթերցանութիւն և լատինական աղօթներ, որոց ի լուր ազատ ծնողք տեսակ մը հրճուանք և հպարտութիւն կ'ըզան:

Թիւն կ'ըզան, փայթ չէ թէ ոչինչ կը հասկնան արտասանեալ գոյերէն: Եթէ երեք օգտակար է Գաղ. լեզուի ուսումը աղայոց — այն ալ ոչ թէ ճիգով իմաց ձեռամբ — այլ ի՞նչ բանի օգտակար կը լինի այդ լեզուն մեր աղջկանց: յայտնի է որ սոցա նպատակը ոչ թէ մեր զատկաց ուսման անարատ կաթն ջաճիկ է, այլ իրենց նպատակին գործադրութիւնը զիւրացնել, արդեօք ի՞նչ բարիք կրնայ յուսալ մեր աղգը այն կրթիչներէն, որ օրուան մեծ մասը եկեղեցւոյ մէջ «սղջին քեզ»ով և մնացեալ ժամերն ալ Հայոց աղգն ու կրօնն նախատելով կ'անցնեն: անցեալ օր լսեցի թէ՛ այդ ճառագոհներն խոստովանող և հազարգումող աշակերտահայ պարգեներ կուտան և նոյա հետ համակրանօք կը վարուին, անշուշտ միմեկուն գրք գլու լինելու նպատակաւ: ահա՛ այս պիտեաց է որ կը յանձնեմք ի դատարարութիւն մ'ը սիրտսուն զաւակներն: Թեւեւ մեր ծնողք խորհին թէ՛ քանի լինանք աէր են իւրեանց զաւակաց, չեն թողուր հեռանալ մայրենի եկեղեցիէն: անհեռա՛տես մտածում: սոքա արգէն յաջողած են սրմն սերմանել, և այս ընթացքով 15-20 տարի չանցած ստանձման պիտի տեսնեմք թէ մեքենական կրթութիւն առած հարիւրաւոր ձեռնասուններ են հասուցած, որք մեր ընտանեկան սովորութիւններն վրդովելու, և մեր կրօնական մարտը աւանդութիւնները քանդելու պիտի նկըրտին: Յայնժամ ի դժուար ապաշտ, և ի նախկին սարժանք:

Աւագարանական քաղաքներ կը բաղկանան 150 տունէ, ունին ժողովարան և պարզ նախակրթարան մը, ուր կ'ուսանին 100 ի չափ աշակերտք: բոլորականութիւնը ամէն քաղաքէ աւելի հոս յարմար ունեցած է այն ժամանակներն երբ ժողովուրդն զանազան վէճերու պատճառաւ սովոր էր ուրիշ կրօնի յարիւր: բայց այժմ՝ այն նորաձեւութիւնն եւս անցած է:

Աստ հաստատուած են Ամերիկայի միսիօնարք իւրեանց բարձրագոյն դիքերթթիկ վարժարանն Անտիօքեան Գօլէճ անուամբ, ուր կայ Աստուածաբանութեան համար մասնաւոր ճիւղ: դատաւորաց մեծ մասը համալսարանական կրթութիւն առած են, ունի 100 ի մօտ աշակերտք յորոց 40 ը Յոյն են մերձաւոր և հեռաւոր վայրերէ եկած: կ'ուսանին Հայ. Տաճ. Անգլ. Գաղ. և Յունարէն լեզուներն յարակից ճիւղերով: սոյն Գօլէճ ամէն տարի 5-10 շրջանաւարաններ կ'ունենայ, որոց մեծ մասը դատաւորութեամբ և քարոզչութեամբ կ'ըզաղին: Ունին նաև օրիորդաց վարժարան, համանման կացութեան մէջ: կ'ուսանին 70 ի չափ աշակերտուհիք:

Աշակերտական քաղաքներ պատուելի — քարոզչը հազիւ 46 տարիէ ի վեր հաս-

տատակալ է աստ, և ժողովարան մը բա-
նալով ընդ միշտ Աւետարան կը քարոզէ
և մանկամէրտութիւնն անվաւեր հա-
մարելով, կը յորդորէ զանկնդիրս ի
կրկնամկրտութիւն, բայց ցարգ իւր
հիանալի բարոյութեամբ հաղիւ յաջո-
ղած է մի քանի պանդուխտ գաղար-
կապարտներու և բազմաթիւ անձանց
հոգիններն փրկել գնահատել հարկէն, այս
ալ ոչ թէ իւր պիւրծարան քարոզու-
թեամբ, այլ անկրաւ մամնային աղ-
գեցութեամբ:

ՅԱՅՆԲ ասկէ 10 ք տարւոյ չափ ա-
ռաջ հաղիւ մի քանի տուն կը կազմէին,
բայց վերջերս բազում շինականք գիւ-
ղական օտեր աշխատութեան խոյս տա-
լով, կուգան հաւատարմի ի քաղաքս,
և կ'ըրազին սրմածութեամբ. ունին
փոքրիկ և սիրուն եկեղեցի և վարժա-
րան մը, որ հետի է բարեկարգ վերակ
մ'ունենալէ:

Բ. ԱՆՏԵԼԵՊԵՆ

ՇԱՐ

ՀԱՅ ԳԵՆՍԵԴ-ԲՈՒԹԵԱՆՑ

ԺԱ.

ՄԵԾ—ԱՊՐ 25-ԼԵՊ

(Շար. նախագ քիւն)

Ապրիլ-25-էպի միայն աշխարհական կամ
աշխարհամարական գործերով չէր զբաղեր,
այլ յորտերտութիւններ ալ ունեցած է իւր
ժամանակի Պատրիարքաց և Կաթողիկոսաց
հետ, որոնք իրեն միջնորդութեան պէտք
ունեցած են յաճախ:

Նրուստացմայ Ս. Յակոբայ Աթոռոյն հա-
մար մասնաւոր սէր և խնամ կը տածէր Նո-
րին Ազնուութիւնը, որոյ ինքնագիր և իւր
մասնաւոր սնով աղուած նամակներու օ-
րինակները գտնուած են Զմիւռնացի Նրու-
ստոյնայ Պատրիարք Յովհաննէս Արքեպի-
սկոսի ձեռագիր թղթոց հաւաքածոյին
մէջ, ուղղեալ առ Այնթապի Նղիազար
Կաթողիկոսն (1), որոյ շատ տարուն ու պի-

(1) Ամեն. Տէր-Մեղիսեղեկ Արքեպի-
սկոսիային եղող բնիկ Զմիւռնացի Մեծ. Տ.
Հ. Թ. Սաւաղանեան Հ. Գ. որ լեզուաբան,
պատմագէտ և տարածաւարտ անձ մը լինե-
լու համար կը վայելէ, և որ 55 երկար
տարիներ անխնայ գաղափարութիւն և այլ
գրական պաշտօններ վարած է յերուստոյն,
ի Զմիւռնի և այլ ուրեք, երբեմն առանձի-
նըն կատարելով Արօնի խմբագրութիւնը,
ամուսնի զիջերն անակնկալ մահաւորելիս
ժամաւ միջոցի մէջ իւր ամենափրկի կողմ-
նէն բարեկամ Հ. Սաւաղանեանց ի հասակի
59 ամաց վախճանած լինելու անդարմանելի
կակիծին ու վշտին մէջ՝ դարձեալ բարեհա-
ճած էր առանձին նամակի մը մէջ ներկայ-
եալ ինձ փութացնել Ապրիլ-25-էպի առ Ն-
ղիազարն ուղղած քանի մը կարեւոր նամա-
կաց պատճեններն, ի դէպ չհամարելով այս
առթիւ զրկել ևս առաջագրեալ կենսագ-
րութեան վերաբերեալ թէ՛ Նղիազարու,
թէ՛ Յակոբ Կաթողիկոսի, թէ՛ Մարտիրոս
վարդապետի գրութեանց, և թէ՛ հանրա-
գիրներու օրինակները:

Ապրիլ-25-էպի նամակներն՝ առ այժմ
լրիւ չենք կարող հրատարակել:

լան քաջած էր բազմազգող վեհաշուք 25-
էպի, ինչպէս որ ի ստորե պիտի նկարագ-
րուի, կարելի եղած սահմանին մէջ: Նոյն-
պէս գտնուած է Ապրիլ 25-էպի մի ձեռագիրն՝
ուղղեալ առ Կաթողի Մարտիրոս վարդա-
պետ կամ Կաթողիկոսն. (աշակերտ Տար-
նեցի Աստուածատուր Պատրիարքին Նրու-
ստոյնայ) յորում օրուան եկեղեցական-աղ-
գային խնդիրները շօշափելով, հետեւալ
քաղաքավարական ստղերով կը վերջաբանէ.

«Մենք դնելով համայն մասնացանկմ
աղց վարդապետից նուստ Ժառանգ քա Ապ-
րիլ 25-էպի հաճեցիս օթել ի յարկս մեր, խօսիլ
ինչ առանձին ընդ մեծութեանդ՝ ողջ լիւր»:

Արդարեւ իւր ժամանակին գրողներէն է
եղեր Ապրիլ-25-էպին, որոյ յորինած երկու
կտոր բանասիրական գրութիւններն հրա-
տարարուած են՝ Մալիս լրագրոյն հաստա-
տութեանն առաջ, Տէրոյնց պատուելիին
խմբագրութեանն ի մեծ ի լըյս եկած
աղգային լրագրոյն մէջ:

Սակայն Արթ. Տ. Յովհաննէս Աւագ-քա-
հանայ Մկրտանէն լրած եմ թէ՛ Բարձր.
հեղինակին ինքնուրոյն գրական ոճոյն կու-
ստութիւնը չէ պահուած հրատարակչին կող-
մանէ, այլ քմահաճօրէն ոյլափոխուած է:

*

*

Ապրիլ-25-էպի մասին կարգ մը աւան-
դական պատմութիւններ կան, որ ցարդ
անգիր թողուած են: Արիւններ ալ կան՝ որ
լրագրաց և Սաղմանկան պատմութեան
մէջ հրատարակուած են: Մենք նախապա-
տուութիւն տուած եմք և կու տամք ընդ-
հանրապէս՝ հրատարակեալներուն կամ զը-
րացներուն, քան անլըյս մնացած բացնե-
րուն:

Քանի մը տարիներ առաջ՝ Արեւելի մէջ
հրատարակուած էր յայտնի աւանդութիւն
մը թէ՛ Ռուսաց Մեծն Պետրոսի հետ բա-
րեկամացած էր զիսկուածարար Ապրիլ-25-
էպին: Օր մը Սեծն-Պետրոս իրեն մտերմու-
կան առհաւատչեաց՝ Ապրիլին կու տայ յի-
շատակազիր մը, յորմէ իրազեկ կը լինի 25-
էպին թէ՛ իւր նորաստաց բարեկամն՝ Մեծն
Պետրոս ինքն է եղեր, որ կ'արտօնէ Ապրիլ-
եան աղգաւանդի պայտաւորաց, իրենց աղ-
բանքներն կ'ս մաքսով անցունել ի Ռու-
սաստան:

Կարծեմ այն աւանդութիւնը՝ մեր կան-
խաւ յիշած առանձնաշնորհմանց հրովար-
տակը կ'ակնարկէ, որոյ մասին քիչ շատ ծա-
նօթագրեցինք:

Այն յիշատակազիրն՝ սերունդէ սերունդ
դեռ կը պահուի ի Զմիւռնի, իւր վերջին
ժառանգորդաց մօտ, ինչպէս որ գրուած
էր:

Ապաքէն ես ալ կը յիշեմ Ապրիլեան յի-
շատակազիր մը կարգացած լինելը, Տէրո-
յնցի վերոյիշեալ շարաթական լրագրոյն
մէջ:

*

*

Ինչպէս գրեցինք, Ապրիլ-25-էպին՝ Այն-
թապի Նղիազար Կաթողիկոսին մտերմիւն ու
խորհրդակցին եղած է: Այն բարեկամու-
թիւնը՝ աւելի 1650-ին կ'սկսի, երբ Նորին
Արքեպիսկոպիտն՝ Կ. Պոլսոյ Պատրիարքական
Աթոռը բաղմեցաւ և մէկ տարի ու հինգ ա-
միս պաշտօնավարեց պահպանողական աշ-
խարհավարութեամբ:

Սամաթիոյ համբաւաւոր Տէր-Կոմիտաս

քահանայի եղբայրը՝ Նրեմիա-25-էպի Քէօ-
միւրճեանց (1), որ 1633-ին ի Սամաթիա ծը-
նած, ու քաջ հայկաբան լինելէ դատ, քաջ
առնակազէտ, յռնագէտ և լատինագէտ էր,
Ապրիլ-25-էպին մտերմիւն ու աղգային-ե-
կեղեցական խնդրոց մէջ անոր գործակցին
էր:

1664-ին Նղիազար Կաթողիկոսն, Նրուստ-
ոյնայ Պատրիարք լինելէ, և տարի մը չափ
չարունակելէ յետոյ՝ կը հրաժարի. և ապա,
1666-ին Պատրիարք և Կաթողիկոս անուամբ
միանգամայն կը վարէ իշխանութիւնը, և
Կաթողի Մարտիրոս Կաթողիկոսն՝ պաշտօ-
նանկ ընելով դեռ, ինքը կը յաջորդէ. և
քիչ յետոյ սա ևս իշխալով պաշտօնէն, կը
վերահաստատուի նախկին Աստուածատուր
Պատրիարքը, որոյ յետ մահուան, 1670-ին
երկարագ ազգամ Նղիազար Կաթողիկոս կը
հաստատուի ի Պատրիարքութեան Նրուստ-
ոյնայ:

Նղիազար Կաթողիկոսն՝ արդէն թէ՛ ի Պո-
լիս և թէ՛ յերուստոյն, Պատրիարքական
փոխանորդութեան պաշտօններ վարած լի-
նելով եօթ տարւոյ չափ, բազմաթիւ բա-
րեկամներ վստակած էր թէ՛ տաւ և թէ՛ ի
Սաղմ:

Աստի, երբ յանձին Նղիազարոյ, Նրու-
ստոյնայ մէջ Կաթողիկոսական պայքարն կ'ըս-
կըրի, և ժամանակակից Յակոբեան և Նղիա-
զարեան կուսակցութիւնք (2) իրարու հետ
չափուելու չափ յառաջ կ'երթան, Ապրիլ-
25-էպին՝ այն խնդրոյն մէջ խորագէտ և ըղ-
գուշար գեր կատարած է, և իբրեւ Օս-
մանցի-Հայ մը՝ կը գործէ ի նպաստ Նղիա-
զարեան կուսակցութեան, ունայնացնելով
միշտ բնագիմար կուսակցութեան ջան-
քերն ու նկրտումները, համոզելով և սի-
րաշահելով՝ Կ. Պոլսէն, Ռուսթիոյն և ու-
րիշ քաղաքներէն՝ այն խնդրոյն համար
յատկապէս յանգրիանուալիս առ ինքն
զիմով աղգայինները, որ չվաղվաղեն և չը
չափազանցեն, այլ յաւէտ գգուշաւորու-
թեամբ շարժին, և համբերեն որ իրենց
գործն յաջալի, զի նոյն խոյ Մեծ-Նկարքո-
սն՝ Նղիազար Կաթողիկոսին Կաթողիկոսա-
նալու իրաւունք ունենալուն համազօրունե-
րէն էր: Եւ սրովհետեւ Նղիազար Կաթողի-
կոսն՝ միանգամայն Նրուստոյնայ Պատրիար-
քութեանն ալ թեկնածու էր, Ապրիլ-25-
էպի այդ Պատրիարքութեան խնդիրը միշտ

(1) Ժեղդ գարու մէջ ապրող անուանի
գրագէտներէն է: Աւելի բազմաթիւ երկա-
սիրութիւններ, յորս յիշատակելի են Նրու-
ստոյնայ պատմագիրն, որ յղացած է յի-
շատակազիր մը գագած ասան՝ ի Պատրիարքու-
թեան Աստուածատուր Կ. Բուրի (ձեռնադրեալ
աշակերտ Պարոն-Տէր Պատրիարքի), և անդ
մտերմացած Նղիազար Կաթողիկոսին հետ:

Կրած է Նրեմիա-25-էպին նաև Օսման-
եան Պատմագիրն, Ժամանակակից Պատմա-
գիրն, այլ և այլ բանասիրական ճառեր, և
ուրիշ Հայերէն գանազան գործեր:

Իսկ Տաճկերէնի վերածած ունի Ս. Խո-
րենացւոյն Պատմութիւնը, Աղլքսանդրի
Պատմութիւնը (ստանաւոր):

Բրած է այլ և այլ ուղեւորութիւններ, և
վախճանած է 1695-ին:

(2) Պարսկաստանէն դաղթող աղգայինք,
ընդ որս Զմիւռնիոյ թեմի ժողովուրդն՝ Յա-
կոբեան կուսակցութեան կը փրարեւելին,
խոյ Պոլսեցիք՝ մեծամասնութեամբ Նղիազա-
րու, թէ՛ Նկար Կաթողիկոսն ալ ի Պոլիս՝
հարուստ և աղքեցիկ անձնաւորութիւններ
սիրաշահած էր՝ յորս կը յիշուին Խօճա-Է-
միրզէ, Խօճա-Խոսրով և այլք:

երկրորդական խնդիրը կը նկատէր ու նկատել կու տար իւրայնոց :

Զմուռնանք յիշեալ թէ, Նիւազարայ կաթողիկոսանոցուն մէջ խորհուրդ ունեցած է նաև 'ի մէջ այլոց, Երեմիա-Չէլէպին, որ այս ատեններ՝ իբրև զգոնամիտ և հասկացող մարդ՝ մեծ համբաւ կը վայելէր, և 1658ին ոչ նուազ զնահատելի ծառայութիւններ մատուցած է յաջող կուսակցութեան :

Ահա՛ այս ատեններն է, որ մայրաքաղաք կը գտնուէր Վանքի Ռուհիջան Աղայ հանրածանօթ ազգայինը, որ Կ. Պոլսոյ Պատրիարքական տեղակալաց խորհրդականն ու Երուսաղեմայ Պատրիարքութեան գործակատարը լինելով, միանգամայն սիրելի հանդիսացած էր նախկին Մեծ-Նսպարգոս Պոյնի-Էյրի Մէհմէտ փաշային :

Երբ Երուսաղեմայ կաթողիկոսական-Պատրիարքութեան խնդիրը սաստիկ յուզման գազաթնակէտը հասած էր, յիշեալ Ռուհիջան Աղային հետ, Խոճա-Ղաւիթ, Արքահայտ և խորաթան Աղայք ալ կը միարանին և հակառակ կուսակցութեան կողմանէ պատուիրակութիւն մը կազմելով, Երուսաղեմայ վանուց վերաբերեալ խնդիրներով կը ներկայանան անուանի Մեծ-Նսպարգոս յիշեալ Քէօփրիւլի Մէհմէտ-փաշային :

Երեմիա-Չէլէպի Քէօփրիւլեանց՝ պահ մը Պատրիարքարանի կողմանէ չահուելով, իրբեւ պատգամաւոր կը զրկուի յանուն Ազգին՝ բանակցելու համար Նիւազար Սրբազանին հետ 'ի Բերիա, ո՛ւր Սոյ խաչատուր կաթողիկոսին յանուն Ս. Երուսաղեմայ հայրապետական օծումն ստացած էր Նորին Սրբազնութիւնն՝ Օսմանեան Տէրութեան մէջ բնակող Հայոց համար :

Նիւազար՝ օրհնութեան կոնգակներ ուղղելով Օսմանեան հպատակ ազգայնոց, կ'ուղեւորի Երուսաղէմ :

Այս միջոցին Ժողովրդեան կողմանէ հանրագիրներ կ'ուղղուին Երուսաղէմ առ Նորին Սրբազնութիւնն : Այդ հանրագիրներէն միոյն լուսանցքին վրայ Ապրիլ-Չէլէպին՝ իւր գրչով իրաւախոհական յաւելում մը տուած է Հայ և Թրքաբարբառ խառն լեզուաւ, և ստորագրած է՝ Պ.Աստի Ապրիլ, ինչպէս որ ընդհանրապէս ստորագրած է առ Նիւազար կաթողիկոսն ուղղած իւր միւս կարեւոր նամակներն, որոցմէ մին հայերէն կ'սկսի. «Հայր հանուրց երկրպագութիւն սուրբ գարշապարիդ» նախադասութիւն, և յորում 'ի մէջ այլոց, կը յիշէ Սաքիաս Հայրապետի և Մարտիրոս վարդապետի անունները :

Սոյն հանրագիրներէ մին — որոյ պատճենն ունիմ 'ի ձեռին, պատրաստուած է ազգային երեւելեաց կողմանէ, որոց վրայ յայտնի կ'երեւի Ապրիլի ազգեցութիւնը օրուան խնդրոյն մէջ — կազմուած է 1666, Հոկտ. Ժա. օրն և ստորագրուած Ապրիլ-Չէլէպիին զատ՝ Տէր-Յակոբ, Խոճա-Աստի, Խոճա-Սահակ, Նէրիկիզ զատէ, Խոճա-Խաչատուր, Խոճա-Միստար, Խոճա-Աւագ, Վանքի Խոճա-Ամիրզատէ, Խոճա-Յովսէփ մեծատուններէն : Եւ օր յետոյ Ապրիլ-Չէլէպի՝ փոխանակադրերով 'ի միասին գիր մը կ'ուղղէ առ Նիւազար կաթողիկոսն Երուսաղէմ :

Գրոյն սկզբնաւորութիւնն ու մէկ քանի պարբերութիւններն արժան կը համարուիմ ատո յառաջ բերել :

«Երկիրպագանեմք առաջի մեծիդ, և խնդրեմք 'ի Քրիստոսէ որ քո հրամանքդ

անմորձ յամենայն չարէ պահեսցէ վասն մեր, ամէն : Ծանիր հոգեւոր Տէր, Թէպէտ ամենայն եղեալն գրեցանք Սէֆար ծառայիդ հետ . . .

«Գոհութիւն կու տամ անպակաս, որ զքեզ ունիմք քովն մեր : Իսկի հոգ մի՛ քաշեր : Աստուած ողորմած է. համան զիս յազօթից մի՛ մոռանար :

«Հոգեւոր Տէր, կ'աղաչեմ որ այս մարդըս (յրկած պատուիրակին համար կ'ըսէ) շատ չբռնես, չուտով զրկես, և քո հրամանքդ էլ չուտով ելնես գաս Ստամպոլ :

«Դարձեալ իմ հոգեւոր հոգի, այդչափ վախ ունիմ սիրտս, որ կը վախեմ վէզիր ազէմն ինքն կիրիտ անցնի ու շատ նստինք, այլ բանէն չեմ վախեր . . . Զանք արա, չուտ ելանես Ստամպոլ գաս, այլ և այլ մի՛ աներ : Մէկ Հոռմի հարեղայ եկաւ Ստամպոլ. երեք ազգի վանքէն գիր ունէր . . . ինձ էին գրեր միաբանքներն. առի այն մարդըն, մեծին տարի հետս՝ որ բանն չիւնեմք : Հոկտեմբեր ին. 1666, Արքահայ ծառայ :

Միւսնոյն օրը՝ միւսնոյն մտքը գրուած նամակ մը եւս Խոճա-Կարապետի կողմանէ պատրաստուած ու զրկուած է Երուսաղէմ, առ Նիւազար կաթողիկոսն, խնդրելով որ փութայ գալ և կատարել Ապրիլի կամքը և չյուսահատեցնէ զինքը :

Ահաւասիկ այն նամակին նախատողերն ալ՝

«Տեառն հոգեւոր և Հօրդ սրբոյ . . . Տէր սուրբ Նիւազար կաթողիկոս եպիսկոպոսապետ, առ ընկալ զնուստս որդեկաց քոց ողջոյն եւ երկրպագութիւն աստուածարեալ գարշապարացդ . . . Որում յուշ առեալ ծանուցանեմք . . .

«Շուտով իւրն (Ապրիլին) թուղթ զրկես, որ այն մարդուն սիրտն ալ տաքնայ եւ 'ի պարտուցն թեթեւանայ. չգիտնաս հրամանքդ թէ զայս թուղթս մեզ Չէլէպին ասաց գրել առ հրամանքդ, այլ մեք տեսաք ըզնորա զայրաթին եւ զզահմաթին հրամանացդ եւ մեզ համար, վասն այն գրեցաք, որ այլ կռնակ եւ սոյանաճաղ տեղ չունիմք. վերն զԱստուած եւ վայրն զայս ունիմք. աղաչեմք աղաչեմք զպապատանս մեր անտես չառնես, զխնդիրքս մեր հանապաղ եւ անպատճառ կատարելով : Եւ այս բաւական է իմաստութեանդ որպէս եւ յառաջագոյն գրէաք առ հրամանքդ, չէիր լսեր, հիմայ էլ կու գրեմք եւ գրեցաք գալ թէզով, խաղաղացուցանել զվրդովեալքս :

«Այլ լեր 'ի Տէր : Գրեցաւ թուին ՌճԺՆ. Հոկտեմբ. ին. յաւուրն հինգշաբթի :»

Ապրիլ-Չէլէպիին գրչէն ելած նամակ մ'ալ կայ, գրուած 'ի Տիգրանակերտ առ Նիւազար կաթողիկոս, 1668ին :

«Հասցէ երկրպագութիւն գարշապարին սուրբ Նիւազար կաթողիկոսին ամենայն Հայոց՝ ըսելով կ'սկսի, եւ տաճկաբարբառ կը շարունակէ. «պէնիմ էֆէնում»ով, եւ տեղ տեղ ալ հայերէն խառնելով այսպէս՝

«Աստուած իւր աջովն քեզ պահապան լինի :»

Եւ կը վերջացնէ սոյն նամակն հետեւեալ տողերով :

«Էկար Ստամպոլայ կէլըրսէնըզ կաթլանըն. Զատիկաւն սօնկրա . . . Սէլանիկէ, Յէնկի Շէհիրէ կէլէճէք տըր, օլ զէման Ստամ-

պոլայ կէլըրսէնիզ, պէլքի էլամ չէքլմէզ. ապա քանի օր . . . Ետրանայ է, Ստամպոլ մի՛ գնար : Գրեցաւ Փետրվար ԺԲ :

Պէնտէի Ապրիլ :»

Ասկից զատ՝ Ապրիլ-Չէլէպի 1671 ին նամակ մը եւս գրած է առ Նիւազար կաթողիկոսն, և Յարութիւն-Չէլէպի անուն պատուաւոր անձն յատկապէս հրաւիրակ զրկած է Նորին Սրբազնութեան, որ անպատճառ գայ ի Պոլիս :

Ահաւասիկ նամակին մի մասն.

«Պէնում էֆէնում . . . հազրէթ լէրընայ մուսարէք խաքիփայի շէրիֆիլընըն պէն չէքլմէն վէ ճանի կէօնկիւլանէն եուզում սուրաքթանն սօնկրա, Քրիստոս միաճին՝ պու ազգ իշուն . . . սէհաթի պէտէն պարգեւէ ամէն : Պէնում ֆաղիլէթի էֆէնում, Ստամպոլայ օլան մեծ և պղտիկ տօտընըզ վէ գայրի տօտընըզ պու պէնտէնըզ կէլիւ իրիճա վէ նիպ էթտիւր, պու խուսուս իշուն քի ճէնապը շէրիֆընըզ պէն գուլունը տախի խաղաղութիւն էթմէնըզ իշուն՝ պէնալնամէ իլին պիր աւտամ էթէկինիլէ կօնտուրայում. պու գուլունը տախի ֆուգարայա մէրհամէթ էյլէքընըզ պատճառով՝ Յարութիւն-Չէլէպի կուլունըզի հուզուրունըզա եուզ սուրմէք իշուն, իրապի պէնտէ ըզեայ գըլընմիշ աուր, քո սուրբ աղօթիւայ . . . որ ոտացդ երկըրպագութիւն անէ. կու խնդրեմք որ խաղաղութեան խոնարհիս. մի՛ մեզ՝ այլ վասն սիրոյն Քրիստոսի բաւ է :

Յուլիս Ե :

Պ.Աստի Ապրիլ

(Շարունակելի)

Ա. Յ. ԱՅԿԱՅԵԱՆ

ՀԱՅ ԱՇՈՒՂՆԵՐ

«Մաղիկ»ի Բ, տարւոյ 39րդ թուոյն մէջ «Հայ Աշուղներու» ցուցակին վերջին մասը կարդացի, յորս մտնայ ո՛վ և ո՛ր տեղացի լինէն Զեզ անծանօթ լինելով, հրաւէր կը կարգայիք գիտցողներուն, որպէս զի տեղեկութիւն տան Զեզ՝ նոցա և այլ Հայ Աշուղներու մասին, եթէ կան. առ այս մը տաղիր էի արդէն, և ահա՛ ըստ ազգարարութեան և փափաքանաց սրեցեալ բարեկամիս Մեծ. Թորոս էֆ. Թորամանեանի՝ կը փութամ ներկայացնել Զեզ Շ. Գարահիւսարցի երեք Հայ Աշուղներ, Սեւակի, Սեյհախի և Այգեա անուամբ, և ծանօթութիւն տալ նոյն թիւ թերթիդ ՏՅրդին Բումմանի-հաճի Ղազարի մասին : Սա ըստ Սէյհախի՝ կարնեցի կամ կարնոյ գիւղերէն է. և մեռած է 'ի Մարզուան իրր 25 տարի յառաջ : Բումմանիի հետ ընկերակցութիւն ունեցեր են Սէյհախի և իւր վարպետը հաճի Մէֆիթիւն : Սէյհախին բաւական հետաքրքրալի կը պատմէ նորա մահուան պարագաները : Մեռնելն օր մը յառաջ, թէեւ յամենայն ողջ և առողջ, յետ աւարաման նուազածութեանց կը թախանձէ արհեստակիցներուն՝ Մարզուանի Հայոց Առաջնորդին այցելութիւն մը տալ. երբ կը ներկայանան Առաջնորդին՝ կը յայտարարէ թէ՝ «Նս վաղը պիտի մեռնիմ, ուստի կը խնդրեմ որ Քու հաճութեամբք արտօնութիւն տաս արհեստակցացս, որպէսզի թաղումս նուազածութեամբ կատարեն : Առաջնորդ Հայրը յոջ կամի կը խոստանայ (առանց երբեք հաւատալու) : Դառնալով արհեստակցայը՝ պազտանօք կը

խնդրէ իւր փափաքանաց գործադրութիւնը. անոնք ևս կը խոստանան ըստ Առաջնորդ Հօր, յետ որոյ կը մեկնին իրենց կեդրոն սրճարանը: Յերեկոյին իւրաքանչիւր ոք կը պառկէ սրճարանին իրեն յատկացեալ խցիկը: Առտուն, նուագածութեանց սովորական ժամուն, հաճի Մէֆթիւն կը հրամայէ Սէյեսաճիին՝ ձայնել Բումմանին: (սա ճշմարիտ երկրպագու լինելով Բագոսի տաճարին, սովորաբար ուշ կ'ելնէ հզեր անկողինէն), զի ժողովուրդը խանած է հզեր 'ի տես և 'ի լուր նուագածութեանց: Սէյեսահին կէս դժկամակութեամբ կ'երթայ ձայնել, մէկ երկու անգամ կը ձայնէ, բայց պատասխան չընդունելով, կը վախճայ երկրորդէն, զի բնութեամբ խիստ բարկացող է հզեր, և որչափ որ հաճի Մէֆթիւն կրկին կը թախանձէ Սէյեսահին՝ չընդունիր. ուստի հաճի Մէֆթիւն կը գնայ կէս բարկութեամբ ձայնել. սակայն միշտ անպատասխան մնացեր է, զի՝ ըստ իւր բանին՝ վերջին շունչն աւանդեր է արդէն և իրօք թաղմուն հանգչող ըստ իւր բաղձանաց կատարեր են նուագածութեամբ: Սէյեսահին չյիշեր Առաջնորդին ո՛վ և ո՛ր անգամ լինելն Բումմանի կ'երգէ հզեր Հայերէն և Տաճկերէն միանգամայն. սակայն գժրաղարար Սէյեսահին հաւաքածոյից մէջ չգտնուեցաւ Հայերէն երգերէն:

Աշուղ Արսէրի (Արխատակէս Պ. Վարդեան), բնիկ Շ. Գարահիսարցի, ծնած է իբր 1802ին և մեռած է ասկէ իբր քառորդ դար յառաջ: Ստիբիլ և միանգամայն Աշուղ է հզեր և սիրահար աքաղաղաց պայծարին, այն աստիճան որ յաճախորդը կէս ամիւռած վիճակի մէջ թողած և աքաղաղներ կռուեցուցած է. երգած է Թուրքերէն, իւր ժամանակին և գրեթէ մինչև ցայժմ բաւական համբաւ կը վայելէ Աշուղի (բաղդատաբար). իւր երգերէն չափ կը գտնուի հզեր տեղս, սակայն հրդեհի ժամանակներ այրեր անյայտացեր են, հազիւ կրցի քանի մը կը տորներ միայն ձեռք անցնել: Արժանահաւատ անձինք կը վկայեն թէ՝ Մեծն Սուլթան Մահմուտի օրով ճիւղալի անուամբ Աշուղի մը հետ Նորին Վեհափառութեան ներկայանալու մեծ բաղդն ունեցեր են. երկրորդ անգամ կանչուած ժամանակ վերջին ծայր արեւալ գտնուեր է, որով չհամարձակելով ներկայանալ Նորին Վեհափառութեան, 'ի փախուստ դարձեր է հազար և մէկ տխրով, զի՝ ինչպէս ինքը յայտնած է իւր ժամանակակիցներուն, Այստեբական պարզեւի արժանանալ կը յուսայ եղեր:

Ալեյաճի (հաճի Գարբիէլ Հէլէլեան). — Սա՛, քաղաքէս կէս ժամ հեռի «Միսլեի» փոքրիկ Արուսեմանին բնակիչներէն էր, ծնեալ 'ի 1850. 9—10 տարեկան հասակին մէջ ջութակ կ'սէն և հզեր հարսանեկան հանդէսներու մէջ զարմանալի ճարտիկութեամբ. հաճի Մէֆթիւն անուն Տաճիկ Աշուղ մը քաղաքս եկեր է ասկէ իբր 34 տարի յառաջ. հաճի Գարբիէլն ևս ներկայ գտնուելով հաճի Մէֆթիւնի նուագածութեանց, առ արհեստն ունեցած անդուստլ փափաքէն մըդեռ՝ համարձակեր է իւր սէրն յայտնել յաշակերտութիւն: Հաճի Մէֆթիւն ջութակի վրայ քանի մը եղանակներ նուագել տալով, երբ կը տեսնէ թէ մեծ ընդունակութիւն և եռանդ ունի, գաղտ 'ի ծնողաց կ'առնու և

կը տանի իւր հետ և 14 երկար տարիներ կը դեգերին յայլ և այլ քաղաքս. յետ որոյ տեսնելով որ այլ ևս վարպետի պէտք չունի Սէյեսահի, ճամբու կը դնէ գնա՝ իւր հայրական սրտուէրը տալով, որ է երբեք ոգեկից ըմպելի չգործածել, և արդարեւ 20 տարի է որ տեղս է, հակառակ թախանձանաց և սպառնալեաց, երբեք չէ խմած և համի իսկ չգիտեր, ամուսնացած է և 'ի քաղաքիս հաստատուած, բայց զաւակ չէ ունեցած. կը նուագէ Քէման ալաթութեամբ և կ'երգէ Թուրքերէն:

Աշուղ Աղբըտ (հաճի Սիմէօն Նիկօլեան). սորա գործերէն բնաւ չկրցի ձեռք անցնել. մեռած է 'ի Պոլիս՝ երկու տարի յառաջ:

Շ. Գարահիսար

Մ. ԲԵՏԿԵԱՆ

ԿԱՊԱԴՈՎԿԻՈՅ ԴԻՆ ԼԵԶՈՒՆ

ՆԻ

ՆՈՐԱ ԱՐԴԻ ՅՈՒՆԱՐԷՆ ԳԱԽԱՌԱՐԱՐԱՐ

(Շար. Բ. տարւոյ 47րդ քիւնկ)

62. Մակարէ = խախաց (սխա, եօղաբար մայաւ) մակարոն. մակարոնի շաւ = մածուն. հայերէն մակարոն = խախաց, մակարոնի = շաղուել. Շատ հաւանական է թէ սոյն հայերէն բառ կամ կապաղովկերէնէ եկած է հայերէնի մէջ և կամ հայերէնէ մտած է կապաղովկերէնի մէջ, որովհետեւ այս բառերուն նախկին արմատը կը գտնուի չէ թէ հայերէնի, այլ հելլեն և լատին լեզուաց մէջ որք կապաղովկերէնի կամ հայերէնի մեծաւոր լեզուներ են:

63. Մարէ = փոքրիկ սափոր. հայերէն մար, չափ հեղուկի. Հաւանականաբար թէ՛ կապաղովկերէն և թէ՛ հայերէն բառերը մտած են յունարէնէ ուր «մար» չափ է առ Պոնտացիս՝ երկու հիգրիա (Եպիփան):

Մարն հեղանիւթոյ՝ չափ մ'է որ յաճախ իւր ծաւալը փոխած է մեր նախնի մատենագրաց քով, գործածուելով երբեմն յունարէն «մար»-է, «մար»-է, լատին metretai, է՛ զի մարէ տեղ, որք իրարմէ բաւական տարբեր չափեր են:

64. Մարտէ = բառ Պարասացոյց. գերբնական և տարօրինակ ուժոյ տէր, դիւցաղն, ախտան, հսկայ. յաճախ տաքական առականերու մէջ կը գործածուի սատանի տեղ: Թերեւս ինամուլթիւն ունենայ հայերէն «մարգարէ» ին հետ այր անունով կը յիշուի՝ քրիստոնէական դարուց մէջ աղագայն գուշակող ի վերուստ ներշնչեալ մարդն (բօֆէթ, բէյլաֆէթ). (բաղդատէ հայկական մարգարէ ամսուն անունը): Ինչ որ ալ լինի մարտէ՛ն ին մարգարէին հետ ինամուլթիւնը, սա ակնբեր է թէ «մարգարէ» «մարգարէ» ին կամ «մարգարէ» կային հետ բաղդատութեան գնել բոլորովին անտեղի է և անտրամաբանական. իրաւ է թէ ամիսներու մեր հայկական հին անունները տախալին որոշակի մեկ-

նուած չեն, թէ մին Նախապետ պարսկական Նէլուշէ կ'ստուգարանէ, մի ուրիշը «նաւն աստ սարդեաւ» ով, թէ ոմանք «քաղոց» քաղել, հնձելով կը մեկնեն, այլք ուրիշ կերպ կ'ուզեն մեկնաբանել, բայց և այնպէս «մարգարէ» թէ՛ հին մատենագրաց վկայութեամբ և թէ՛ նոյն իսկ բառաքնութեան կանոնաց հետևողութեամբ, յայտնապէս կ'երևի որ մարգ (դաշտ, արտ) բառէն յառաջ եկած է և թէ մեր նախահարք մարգաց ամիսանուններով կ'իմանային մեր այժմեան նոյնմբերը, դաշտային աշխատութեանց ամիսը:

Ահա՛ տեսէք ինչպէս կը մեկնէ մեր ամիսներու հին անունները Յակոբ Խըրիմցի (Տօմարաց դիրք, ձեռագիր, թիւ 115, երես 30, կայսերական Մատենադարանին Բարիզու). «Թիկ մերս (ամիսքն) ի զաւակաց անուանց Նահապետին զանուն ընկալան. և են այսօրիկ նաւասարդի, հոռի, սահմի, մահեկի, արեգի և հրոտից: Սորա որդիք էին. արաց մարերի, տրէ և քաղոց. սորա դստերք էին. իսկ մարգ եւ հարսանց՝ որ է անի, շաւ է բորձոց աւին շնոհանս»: Որքան նաւասարդի, հոռի, սահմի, մահեկի, արեգի, և այլն, և այլն, ամիսներու մեկնութիւն անընդունելի է և կասկածելի, նոյնքան ստոյգ է մարգացի բաձատրութիւնը:

65. Մարտէ = կռուիմ, վիճիմ, գուցէ ինամի Հայ «մարտիկ» ին զոր Հայր Տէրվիշեան հելլեն «մարտի», մարտի աղգական կը նկատէ, ինչ որ ըստ մեզ հաւանական չէ. Գուցէ աւելի ճիշդ է Հ. Տէրվիշեանի միւս կարծիքը, այն է Սանկրիտ marga արմատէն սերեալ ենթագրելու:

66. Մարտէ = ծնօտ ըստ Միսթիացոց և միւս կապաղովկիացոց: Սյս բառին ալ արմատը հաւանականաբար mor mork (շփել) է. հայերէն մոր (պըտուղ) յարաբերութիւն մ'ունի կապաղովկերէն բառին հետ, թէ և Հայր Տէրվիշեան բոլորովին տարբեր կերպով կ'ստուգարանէ (Arm. երես 58—59). Բաղդատէ նաև հայերէն մորտ (կղակ, ծնօտ). Գիշ մը տարօրինակ կ'երևի մեզ մօրուքեա (ծնօտ) ին և միդ (պտուղ) ին մէջ առնչութիւն մը, իսկ գալով «մօրուք» ին, սա բնաւ ծնօտի, կղակի նըշանակութիւն չունի ի մեզ, այլ պարզապէս «մօրուք» ի «մարտէ» որ ծնօտին վրայ կը բուսնի:

Շարունակելի

ՆԱՐԶԻՄ

ԱՐԺԻԼԻԱՐԻՍ	Ում.	101 10
Մեծիակէ	101 10	101 10
Քառորդ մեծիակ	101 10	90 8
Մանր մեծիակ	101 10	88 1
Մեծիակ	101 10	51 12
Հինգնոց	101 10	110 9
Մանկթ թղթադրամ 8 65		
Գծնողիտէ	24 25	Բուժ. երկ. բաժին 94
Թահվիլ. Օւմ.	84 25	Թատուկէ 18 20

ԳՐԱՍԵՆՆԱԿ ՅԱՆՁՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹՅԱՆ

Գրասենեակս կը շարունակէ՝ իւր բաղմամբ թղթակիցներու հաշուոյն՝ կատարել զնումն և վաճառումն ամէն տեսակ տեղական բերքերու և եւրոպական ապրանքաց։

Մասնաւոր գործառնութիւն ամէն լեզուէ և ամէն տեսակ գրքերու վրայ։ Կ'ըստանանք ապագայութիւնն յայտարարութեանց, առևտրական նամակաց կամ չըջարեքականաց, նամակագրութեան, այցեւորման, գիրքերու, և այլն։ — Այցեւորման մէկ կամ երկու ամիս 100 հաւար 10 զրշ։ 1 զրուշ ալ փոստի ծախք։

Գնումն և առաքումն եւրոպական և Օսմանեան ամէն տեսակ արժէթերու և բաղդատման, մասնաւորապէս Արեւելեան երկրացիաց բաղդատման։ Այս վերջնոց գրքերն են. ամբողջ տոմար՝ 7 1/2 զրշ. կէս տոմար՝ 5 զրշ. քառորդ՝ 3 զրշ. քառաներէն՝ պէտք է զրկել նաև փոստի ծախքը։ Արեւելեան երկրացիաց վիճակահանութիւնը տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ յունի 20ին։

Արեւելեան երկրացիաց մինչև ցարդ տեղի ունեցած վիճակահանութեանց մէջ՝ պարտատոմար մը չափով կամ չափով լինելն իմանալու համար, կը բաւէ գրել մեզ բաղդատման թիւն, զրկելով նաև հինգ զրուշի Օսմանեան նամակագրութեան՝ կատարուելիք խաղաղութեան համար։

Գրասենեակս կապակցութիւններ հաստատած լինելով մայրաքաղաքիս ամենէն ձեռքն-հաս փաստաբաններէն ամենց հետ, կ'ոտանանք նաև դաւաճացող քաղաքի, խորհրդարանի, քեդրեքարի Շէրի վարարեբեալ դատերն, Ֆելվանալի վերաբերեալ գործեր, և ընդհանրապէս «ԾԱՂԻԿ» Ի ԲԱԺԱՆՈՐԴԱՅ գրական յանձնարարութիւնք կը կատարուին առանց վարձքի, իսկ ուրիշ կարգի յանձնարարութեանց համար կ'առնուի դոյզն յանձնարարողէնք մը։

ՊԱՇՏՈՆ խնդրող ուսուցիչք կը հրաւիրուին գրասենեակս՝ արձանագրուելու. նաև անոնք որք ուսուցիչ կը փնտռեն վարժարանաց կամ մասնաւոր դասերու համար։

Դիմել առ Յ. Գ. ՓԱՆԱԳԱՇԵԱՆ, Կ. Պոլիս, Պաշտ-Պարու, Թաշ խան։

«ԾԱՂԻԿ» Ի ԳՐԱՍԵՆՆԱԿԻՆ ՄԷՋ ԿԸ ԾԱԽՈՒԻՆ

ՄԱԼԻԻՍԱԹԸ ՄԻԻՖԻՏԷ. — Դիրք թուրքերէն ընթերցանութեան. 2 զրշ։

ԳՕՆԹԷ-ՓԱՐԱՊՕԼ. — Գաղղիերէն համանուն գիրքը նոյնութեամբ ապրում. գրքին ետեւը բառգրկոյլ մը աւելցում է թուրքերէնով. մեր ազգային վարժարանաց մէջ կրնայ մուտ գտնել իւրեւ դասագիրք ընթերցանութեան և թարգմանութեան Ֆրանսերէնէ ի թուրք. նոյնով առանց համար՝ որք սոյն երկու լեզուներն ի միասին ուսանելու փափաքն ու պէտքը կ'զգան, այս գիրքը շատ օգտակար կրնայ լինիլ. Գին 3 զրշ։

ՄԻՐԱԹ-ԻԻԼ-ԻՊԷՐ. — Ընդհ. ազգաց պատմութիւն է այս ընդարձակ և պատկառելի հեղինակութիւնը։ Հեղինակը, հռչակաւոր պատմադէտ։ Տխարպէթիւրյի Սոյիս փաշա, իւր այս գլուխ գործոցը գրած է այնպիսի անկողմնակալ ոճով մը, որու նմանն գլոխաւոր է գտնել եւրոպացի շատ մը պատմագիտաց գրեանց մէջ։ Ինչն ստուար հասորներէ կը բաղկանայ, լեզուն պարզ և դիւրահասկանալի է։ Գինը 90 զրշ։

ԹԱԼԻՍԻ ՔԻԹԱՊԷԹ ՎԷ ՄԻԻՖԻՍՄԱԼԻՆ. — Նշանաւոր գրագէտ Բէշտա պէյի այս ընտիր գործը գրուած է բոլորովին նոր ոճով, և ուրիշ կարգ մը «ինչառներու» մէջ գտնուած հին և այլ ևս անգործածական ոճերու փոխարէն՝ կը պարունակէ պաշտօնական և ոչ-պաշտօնական ամէն տեսակ գրութիւններ, շնորհաւորական, միտքաբերական, յանձնարարական, առևտրական և ընտանեկան նամակներ, այլևայլ պաշտօնատանց տրուած աղերսագրեր, դաշնագրեր, պարտաւարձակներ, և այլն։ Կը պարունակէ նաև նշանաւոր գրագիտաց ընտիր գրուածներէն մէկ մէկ նմոյշ։ 12 զրշ։

ՕՍՄԱՆԼԻ ԹԱԲԻԻ. — Գործ նոյն հեղինակին. պարզ ոճով կը պատմէ Օսմանեան մեծազօր կայսերաց կեանքն ու գործերը։

Գրագրուած է իւրաքանչիւր կայսեր կենդանագրով։ Գին 5 դահեկան։

ՄԷՃՄԻՍԻ ԹԱՊԻՐԱԹԸ ԸՆԹԻՍԻՅԷ. — Կառավարական ամէն կարգի պաշտօններու գաղղիերէն և թուրքերէն համապատասխան անունները պարունակող կարեւոր գործ մ'է։ 2 զրշ։

ԱԻԼԷԱԿ ՄԻԻՏԷՐԻՍԻ. — Կրնայ ծառայել իւրեւ ընթերցանութեան դասագիրք. կը պարունակէ ընտիր բարոյակց հատուածներ։ Գին 3 զրշ։

ԲԵՆԻՍԱԼԻ ԳՐԱՍՊ ԲԷ ԲԷՆԷՄԷ, Ի ՊԵՏՐՈՍ Կարապետեանէ, 1 1/2 զրշ։

ԻԵՍԱԻ ԻՄՅԱԼ, ԵԱՍՏԱ ՏՈՂՐԱԼ ԵԱՎՄԱԳՈՐԱՆԸ, Պ. Կարապետեան, 3 զրշ։

ՄԷՂԳ, ԵԱՍՏԱ ԽԱԼԹԱԹԸ ՕՍՄԱՆԻ (5 տեսակ բաղկացեալ). Պ. Կարապետեան. հաւար 30 փարա։

ՕՍՄԱՆԵՐԸ ԵՎՈՒՍԻ ՆՈՐ ՔԵՐԱԿԱՆ. Պ. Կարապետեան. 50 փարա։

Հիմնական նոր եղանակ Ֆրանսերէն Շարագրութեան. Յ. Թ. Հինալեան. Ա. տարի՝ 6 զրշ. — Բ. տարի՝ 5 զրշ։

ԱՆԳՂԻԵՐԸ ԵՎՈՒՍԻ ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ, ՏԵՌԱԿԱՆ և Գործնական. Յ. Մանգալուանի. 3 զրշ։

ԱՆԳՂԻԵՐԸ ԵՎՈՒՍԻ ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԲԱՆԱԿԻ. Յ. Թ. Հինալեան. 3 զրշ։

ՄԵՆԵԱԿ ԿԻՆԸ. Հեղինակ Օթթալ Ֆէյյէթ. Թարգ. Մ. Թեքեան. 10 զրշ։

ՓԱՆԶ ԳԼՈՒԿԱՆ. Տօքթ. Կ. Յ. Փաշայեան. 5 զրշ։

ԱՌԱՆԱԿԱՆ ԱՌՈՂՋԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ. Տօքթ. Է. Քլման. Թարգ. Յակոբ Արսակ. 5 զրշ։

ՏՈՒՆԵՐԸ. Բանախօսութիւն Տօքթ. ԱԼԱԿԷՐԻ ԼԱՆԿԻ. 1 զրշ։

Բնական պատմութեան Առաջին տարերք. 4 զրշ։

ԹԱՆԱԿԱՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՔ. 2 զրշ։

ԹԱՆԱԿԱՆԱԿԱՆ ՆԱԽԱԳԱՐԱՐԱՍՏՈՒԿԱՆ ԴԱՍԱԳԻՐՔ. Մտաւոր և Դրաւոր. Յ. Գ. Փաշայեան. 3 զրշ։

ԹԱՆԱԿԱՆԱԿԱՆ ՆՈՐ ԴԱՍԱԳԻՐՔ. ՏԵՌԱԿԱՆ և Գործնական. Յ. Գ. Փաշայեան.

կը բաժնուի երեք մասերու. իւրաքանչիւր մաս 4 զրշ. Ա. և Բ. մասերը ի միասին կազմուած 7 1/2 զրշ. երեքն ի միասին կազմուած 10 զրշ։

ԱՂԽԱՐԱՊԿԱՐԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՐԱՐԱՍՏՈՒԿԱՆ ԴԱՍԱԳԻՐՔ, Բ. ՍԱԳԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆՈՒԹՅԱՆ ԲԱՐԵՓՈՒՆԵՐԸ. Յ. Գ. Փաշայեան. 3 զրշ։

ԱՂԽԱՐԱՊԿԱՐԵԱՆ ԱՊԱԿԵՐԱԳՐՔ. Յ. Գ. Փաշայեան. 4 զրշ։

ՏԵՂԱԳՐԱՔԻԱՆ Կ. ՊՕԼՈՅ և ՉՐՋԱԿԱՅԷ. ՅԱԼԵՐԱԾ՝ Կ. ՊՕԼՈՅ ԽԱՆԵՐԱՆ ԳՈՍԿԱԼԸ. Յ. Գ. Փաշայեան, 100 փարա։

ՍՈՒՐԲ ԵՐԿԻՐ

Կեսարիոյ Առաջնորդ Գեր. Տրդատ վարդ. Պաշան, ի Միաբանական Ուխտէն Ս. Յովորեանց յերուսաղէմ, սկսած է հրատարակել ՍՈՒՐԲ ԵՐԿԻՐ անուն կարեւոր աշխատասիրութիւն մը որ նկարագրուիւն է Ս. Երուսաղէմ և Սրբազան Գեղեաց, և որ մանրակրկիտ ուսումնասիրութեան առարկայ ըրած է Ս. Տեղեաց ազգային և ընկերովի սեպհականութիւններն և իրաւունքներն, բնական և քաղաքական հին ու նոր աշխարհագրութիւնն ու պատմութիւնն, ինչպէս եւ այն եկեղեցական սրբազան արարողութիւններն ու սովորութիւններն որք տեղի կ'ունենան հոն, հանդերձ հնադիտական ու լեզուաբանական ծանօթութեամբ։

Ամբողջ գործը պիտի բաղկանայ 80ական երեսներով 10 տարակներէ և պիտի սղարանակէ 150 հատի չափ գեղեցիկ պատկերներ։ Բաժանորդակիւն է Պոլսոյ համար 25 զրշ, դատուաց համար 30 զրշ։ Մէն մի տարակ կը ծախուի 3 ու կէս զրշ։

Հրատարակուեցաւ Ա. և Բ. տետրերը։

Ստացանք բանաստեղծական նոր երկասիրութիւն մը, ԵՐԿԻՐ, Տօքթ. Ե. Երեմեան, Սերափէյ, Նախկէր, Դաժնախաններ. Հեղինակն, դաւաճացի երկատարդ ուսուցիչ մը, Մկրտիչ Ա. Թուրեան, արժանի է քաջալերութեան։ Իւր այս բանաստեղծութիւնք, թէև «Նոր Օրագրութեան» մէջ քննադատուած ու չը հաւնուած, շատ աւելի կ'արժեն քան նոյն այդ «Նոր Օրագրութեան» մէջ հրատարակեալ անխմտ, անհամ անփեղ ցփեղ բանաստեղծութիւնք։ Կը բաղկանայ 288 երեսներէ։ Գին 10 զրշ։

Պէյոլլու Պալթաճը մէքթէպլինտէն իրմալ թահսիլ պիւրէ պաշահատէթնամէ քէսպ լիւրաթ իթմիշ օլան պիւր դաթա կէրէք թիւճարան ինտիլտէ վէ կէրէք տիկէր մէճմուրիթ տէ իթիլտամ իտիլմէկ իւզրէ իքտիլտար օլանլարըն մաթպաամըղա իսպար իթմէլէրի։